

**EL PETIT VOCABULARI DE BENASSAL DE CARLES
SALVADOR EN EL DICIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR
I EN EL DICIONARI ETIMOLÒGIC I COMPLEMENTARI DE LA
LLENGUA CATALANA (DECAT) DE JOAN COROMINES**

MARIA-REINA BASTARDAS I RUFAT
Universitat de Barcelona
reina.bastardas@ub.edu

RESUM

En aquest estudi ens proposem de traçar quin ha estat l'ús que s'ha fet dels materials lèxics recollits pel gramàtic, literat i pedagog Carles Salvador (1893-1955) a la localitat de Benassal (Maestrà) en la lexicografia catalana de referència pel que fa a dialectologia i etimologia, el DCVB i el DECat.

PARAULES CLAU: lexicografia; dialectologia; Benassal; Carles Salvador; DCVB; DECat.

THE PETIT VOCABULARI DE BENASSAL BY CARLES SALVADOR IN THE DICIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR (DCVB) AND IN JOAN COROMINES' DICIONARI ETIMOLÒGIC I COMPLEMENTARI DE LA LLENGUA CATALANA (DECAT)

ABSTRACT

The aim of this study is to ascertain how the lexicographic compilation elaborated by the grammarian, pedagogue and writer Carles Salvador (1893-1955) for the dialect spoken in the village of Benassal (Maestrà, Castelló) was included in the two reference dictionaries for Catalan dialectology and etymology: the DCVB by Alcover and Moll and the DECat by Coromines.

KEY WORDS: lexicography; dialectology; Benassal; Carles Salvador; DCVB; DECat.

MOTS PREVIS

En les meves trobades amb Pere Barreda per la facultat de Filologia, no tan freqüents com hauríem desitjat ja que pertanyíem a departaments diferents, sovint m'informava de les seves recerques, de la propera aparició d'un article o un estudi que, després, ens deixava a la bústia amb una dedicatòria amable; amb senzillesa i sense fer soroll. Aquesta feina constant i incansable, feta amb esforç i discreció, donà com a resultat una bibliografia significativa, dedicada tan a la filologia clàssica com a la lingüística i a la història de la lingüística de la seva zona d'origen: el Maestrà i, concretament, el poble de Benassal, que, inevitablement, sempre acabava apareixent en les nostres converses.

Per això, en escollir un tema per a aquest article en memòria del nostre company, vaig pensar en la lexicografia en relació amb l'Alt Maestrà. S'escau també que el 2015 és any Carles Salvador amb motiu del seixantè aniversari de la mort del gramàtic i pedagog valencià, tan lligat a Benassal. Així, em proposo d'analitzar quin és l'aprofitament que s'ha fet del vocabulari de Benassal, que

compilà Carles Salvador, publicat el 1943 i que Pere-Enric Barreda edità el 2005, en el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) i també en el diccionari etimològic de Joan Coromines (DECat).

1. INTRODUCCIÓ

Carles Salvador i Gimeno (València 1893-1955) fou un gramàtic, poeta i pedagog valencià. Una part significativa de la seva vida transcorregué a Benassal, on exercí de mestre (1916-1934), es casà i tingué fills i desenvolupà una bona part de la seva activitat literària, lingüística i política. De la seva obra gramatical (un *Vocabulari ortogràfic valencià*, una ortografia, una morfologia, i una gramàtica valencianes, etc.) se n'acostuma a destacar la defensa de les normes de Castelló (1932). En el vessant literari, cultivà tant la poesia com la narrativa i tingué també una important activitat de publicació periodística (vegeu, per tots els detalls sobre Salvador, la seva vida i la seva obra, Simbor 1983, Barreda 2012, Barreda 2013).

Nosaltres ens aturarem aquí en la feina de replega de materials dialectals. Carles Salvador col·laborà intensament, des de la seva arribada a Benassal, en l'enviament de cèdules a l'Oficina Lexicogràfica de l'IEC i a Mn. Alcover. Potser inicià aquesta tasca empès per Mn. Garcia Girona, que havia traslladat la seva residència fora de Benassal i no podia fer aquesta feina sobre el terreny. Es té constància de la visita que feu Mn. Alcover a Benassal el 1918, i l'aportació de Carles Salvador es fa palesa en el llistat de col·laboradors de les pàgines introductòries del DCVB on consta, juntament amb Garcia Girona, com a informador per la localitat de Benassal (vegeu Barreda (ed.) 2005: 7-8).

1.1. El *Petit vocabulari de Benassal* (PVB): gènesi i redacció

En una carta datada el 18 de novembre de 1937, Joan Coromines anuncia a Salvador la intenció de publicar la miscel·lània en honor del setantè aniversari de Pompeu Fabra, i li demana de col·laborar-hi tot proposant-li cinc possibles temes: d'aquests, el tercer, que seria l'escollit per Salvador, s'enuncia així: "un recull de material lexicogràfic [...] de mots propis del parlar de Benassal que no figuren en la part publicada del vocabulari de Garcia i Girona" (Buj 2009: 105). D'un mes més tard és una altra carta de Coromines on agraeix a Salvador la resposta afirmativa i l'anunci de la col·laboració (15 de desembre de 1937; Buj 2009: 107).

Salvador redactà, doncs, el PVB destinat a la *Miscel·lània Fabra* entre finals de 1937 i inicis de 1938 i el trameté a Coromines. Aquest, en una extensa carta de 6 de març de 1938, respon a la tramesa per part de Salvador del seu treball, feta un mes abans ("A l'últim he trobat el temps necessari per a contestar a la vostra carta del 6 del mes passat") i, en apèndix, li fa una llista de suggeriments i observacions. Anys més tard, el 1953, Coromines escriurà a Salvador encara a propòsit de la publicació de la *Miscel·lània Fabra* i de les dificultats que hi havia

hagut per a enviar-ne un exemplar als col·laboradors, ja que els exemplars havien quedat encallats a Perpinyà; Coromines anuncia el 1953, finalment, la tramesa d'un exemplar a Salvador (aquesta correspondència es troba publicada a Buj 2009: 105-121).

Així doncs, l'article "Petit vocabulari de Benassal (Maestrat)" aparegué publicat a les pàgines 242-263 de la *Miscel·lània Fabra. Recull de treballs de lingüística catalana i romànica dedicats a Pompeu Fabra pels seus amics i deixebles amb motiu del 75è aniversari de la seva naixença* (Buenos Aires, 1943). Com és prou sabut, aquest llibre esdevingué rar i introbable, i fou reimprès en facsímil per l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona, 1998).

Aquest vocabulari d'una mica menys de 400 lemes ha estat encara objecte d'una reedició; la que en feu Pere-Enric Barreda el 2005 que ens el presenta acompanyat d'un breu estudi (2005: 7-11) i enriquit amb material etnogràfic i amb un apèndix d'un centenar de fitxes inèdites que es conserven a la Fundació Carles Salvador. Més recentment encara, Àngela Buj (2009) ha publicat un estudi llarg intitulat *Notes lexicogràfiques sobre el Petit vocabulari de Benassal de Carles Salvador i Gimeno* on s'analitza amb detall tant la macro i microestructura de l'obra, els trets fonètics, morfològics i sintàctics tant dels lemes com de la llengua emprada en les definicions i es fa una relació amb la inclusió o no de cada lema en el *Diccionari general* de Fabra i en les diferents edicions del DIEC.¹

1.2. L'establiment del corpus de treball

Nosaltres ens proposem en aquest treball veure quin ha estat l'aprofitament del material recollit per Salvador en els diccionaris històrics i etimològics de referència per al català: el DCVB i el DECat. Pel que fa al DCVB, es pot argumentar que els materials de la *Miscel·lània Fabra* haurien pogut no arribar a ser coneguts pels seus redactors si més no en els primers moments i en la redacció dels primers volums, però, com veurem, es fa palès que sí que en tenien coneixement encara que fos en forma de cèdules.² Pel que fa al DECat i com hem explicat, Coromines és més que evident que coneixia de ben primera mà aquests materials.

Per als nostres propòsits hem escollit, dels vora de 400 lemes del *Petit vocabulari*, una setantena de lemes que ens han semblat més marcats

---

¹ En Colon i Soberanas (1986: 173), es fa només una breu referència al *Petit Vocabulari de Benassal* ja que aquest treball no s'ocupa dels reculls lèxics dialectals.

² La *Miscel·lània Fabra* apareix citada en la bibliografia del DCVB i també específicament l'article de Carles Grandó sobre el vocabulari rossellonès; el PVB no hi apareix. De totes maneres, si l'any 1953 Coromines encara no havia aconseguit fer-ne arribar exemplars a tots els autors, és ben possible que no arribés als redactors del DCVB fins relativament avançada la publicació del diccionari. Les extraordinàries vicissituds que visqué l'elaboració, la impressió i la distribució de la *Miscel·lània Fabra*, originàriament pensada pel 70è aniversari del mestre, finalment apareguda amb motiu del 75è aniversari, són explicades per A. M. Badia i Margarit en el pròleg de l'edició facsímil de l'IEC (1998).

diatòpicament. En efecte, en ser mots molt específics de Benassal ens permeten de veure si s'han incorporat o no en aquests diccionaris i, si és el cas, amb quina definició, amb quines localitzacions, etc.

En aquest llistat hi hem afegit encara algun mot escadusser de l'apèndix confeccionat per Barreda (2005: 43-45) i algun altre que apareix en el que es podria anomenar "nomenclatura oculta" del PVB, és a dir, els mots que apareixen només en les definicions dels lemes del diccionari, però no com a lemes. Buj ha elaborat un llistat d'aquesta nomenclatura oculta (Buj 2009: 79-81). Per exemple, el terme *gobanella* 'canell' que apareix en la definició del mot *retortilló*; *gobanella* no és exclusiu de Benassal però sí que en el DCVB apareix localitzat amb aquest significat a l'Alt Maestrat i València i amb un exemple de *Les festes de Benassal* de Carles Salvador; no apareix com a lema en el PVB, però el podem considerar com a part d'aquesta nomenclatura oculta. També *escarritx* m. 'esquitx' que apareix en la definició d'*esquitill*; és una accepció, que segons el DCVB (s.v. *escarritx*, accepció 2), es localitza a Tortosa, Falset, Flix, Benassal.

A partir d'aquest corpus reduït d'una setantena de mots, hem explorat la seva incorporació i aprofitament al DCVB i al DECat. Els resultats són els que presentem a continuació.

2. APROFITAMENT AL DCVB

Com hem dit, el nom de Carles Salvador apareix en el llistat dels informants del DCVB, junt amb Mn. Garcia Girona, per la localitat de Benassal. En la bibliografia del DCVB hi apareix només "[Salvador FB] Carles Salvador. *Les festes de Benassal*. Barcelona, Ed. Barcino", sense indicació de data però que es refereix al volum de 1952. El PVB no apareix citat en la bibliografia i, fins on hem pogut veure, tampoc es cita explícitament en els articles del diccionari.³ Tanmateix, materials idèntics als del PVB apareixen citats prou sovint en el DCVB. Vegem-ne uns quants exemples.

2.1. Lemes amb material idèntic o molt similar

De la setantena de lemes escollits i analitzats, una vintena de casos mostren un aprofitament de materials idèntics en el PVB i en el DCVB.

Així, hi ha alguns mots i, sobretot, algunes accepcions d'alguns mots que apareixen en el DCVB amb localització exclusiva a Benassal (o, en el que sembla

---

³ L'únic cas que hem trobat d'obra de Salvador citada en un article del DCVB però no en la bibliografia és pel mot *monjàvena* (f. Coca feta de farina, ou i sucre, cuita a la paella, i que es sol menjar amb mel (Maestrat, Al., Pinós); cast. *almojábana*. Trau llandes i llandes: el pastís, la monxàvena [sic] la madalena i el coc, Carles Salvador, "Cant de Benassal", 11). Es tracta d'un fragment del poema "El forn vell" (Salvador 2004: 23; citem per l'edició de Pere-Enric Barreda). El mot apareix també en el PVB, amb una definició-descripció relativament diferent: "Llaminadura en forma de panet, cuita al forn i feta amb oli roent, farina, ous, aigua i sucre per damunt".

una generalització en el cas de *cuixera*, al Maestrat) i pels quals la definició o bé l'exemple il·lustratiu del mot són idèntics als fornits per Salvador. Serien casos com els que recollim en la taula següent:

DCVB	PVB
<i>bancalejar</i> v. 2. Pasturar els animals l'herba del camp (Benassal).	<i>bancaleja(r)</i> v.intr. Pasturar els animals l'herba del camp. - Esta ovella ja no bancalege, perquè no té ferramenta.
<i>borcatxa</i> f. Butxaca (Benassal). Retornen els infants cara a casa, les mans dins les borcatxes si fa fred, Salvador FB 6.	<i>borcatxa</i> f. Butxaca.
<i>cadena</i> f. III.5. La columna vertebral (Maestrat). "Va tot corbat; s'ha trencat per la cadena".	<i>cadéna</i> ⁴ f. La columna vertebral. - Va tot corbat; s'ha trencat per la cadena.
<i>canyamelo</i> m. 2. Caramell de gel (Benassal).	<i>canyamèlo</i> m. Barra cònica de gel que es fa als ràfels de teula en revindre o fondre's la neu. - No vages per baix dels ràfels, perquè et caurà un canyamelo.
<i>cuixera</i> f. 3.e) Cada una de les peces de fusta on descansen les bótes de vi en el celler (Maestrat).	<i>cuixeres</i> f.pl. Les peces de fusta on descansen les bótes de vi en els cellers. - Si jo et venguera les cuixeres, on hauria de posar les bótes?
<i>esburgar</i> v.tr. 2. fig. Indagar, procurar saber una cosa amb preguntes hàbils (Benassal); cast. <i>escudriñar</i> . "Jo sí que l'hai esburgada i sé el que pensa fer".	<i>esburga(r)</i> v.tr. Remoure el foc // Indagar, mitjançant la conversació, els pensaments d'algú. - Jo sí que l'hai esburgada i sé el que ha de fer.
<i>esquitill</i> m. Esquitx (Benassal).	<i>esquitill</i> m. Esquitx, escarritx. - En fregir l'oli m'ha saltat un esquitill al braç.
<i>gallofa</i> f. 2. iròn. Escrit llarg i mancat d'interès (Maestrat). "No em lligues eixa gallofa, que és irresistible" (Benassal).	<i>gallòfa</i> f. Es diu, burlescament, de tot escrit llarg i insubstancial. - No em llixques eixa gallofa, que és irresistible.
<i>mallada</i> (s.v. <i>mallada</i> ²) f. 2. Llit de palla menuda que es posa en la soll perquè els bacons estiguin sobre un pis sec (Benassal). 3. El blat gitat al bancal per efecte de la pluja o vent o per haver-hi entrat persones o animals (Benassal).	<i>malla(da)</i> f. Llit de palla menuda que es posa en la soll perquè els bacons estiguen sobre un pis sec. // El blat gitat al bancal per causa de la pluja o vent o per haver-hi entrat persones o animals.
<i>mataquirro</i> m. Calamarsa petita (Maestrat); cast. <i>granizo</i> . "De primer granissava, però ara cau mataquirro". ⁵	<i>mataquirro</i> m. Granís molt petit i que es fon ràpidament. - De primer granissava, però ara cau mataquirro.
<i>purna</i> f. 2. Senyal que surt a la crosta del pa mal cuit perquè no és bona la pasta (Benassal).	<i>purnes</i> f. pl. Senyals que ixen a la crosta del pa mal cuit, a causa de no ésser bona la pasta.

⁴ Salvador indica amb accents l'obertura o tancament de les vocals. Això respon a una indicació de Coromines en la correspondència esmentada (Buj 2009: 118).

⁵ Interpretat com un compost del verb *matar* i *quirro* 'cabra'. En realitat, *quirro* no apareix en el DCVB. Sí *guirro* m. 'porc jove', localitzat al Penedès i *mataguirros* 'funcionari municipal encarregat de matar els porcs', localitzat a l'Arboç del Penedès. El PVB no enregistra ni *quirro* ni *guirro*; no sabem si els parlants de Benassal són conscients de que es tracti d'un compost o dels seus components.

<i>ramonejar v. intr.</i> 2. Cruixir, fer soroll una cosa mig cuita en esser mastegada (Maestrat). “Esta ceba no està cuita, encara ramoneja” (Benassal).	<i>ramoneja(r) v. intr.</i> Es diu del grinyol que fa la ceba mig cuita en mastegar-la. – Esta ceba no està cuita; encara ramonege.
<i>sòria</i> (s.v. <i>sòria</i> 1) <i>f.</i> Cosa estravagant i poc fonamentada (Tortosa, Maestrat, Morella); cast. <i>cuento</i> . “El que explicava ella no és més que una sòria”. “Se coneix que tens molt poca faena, que sempre véns amb sòries”. Creure en bruixeries, enxiçaments i demés sòries per l'estil, Moreira Folkl. 89.	<i>sòria f.</i> Contalla, conversa banal. // Xafarderia. – El que explicava ella no és més que una sòria.
<i>troca f.</i> 3. Paper, fusta, etc., que en cabdellar una madeixa es queda al cor del cabdell (Benassal). 4. Palet de fusta usat per a girar els budells en voler netejar-los per fer embotits (Benassal).	<i>tròca f.</i> Palet de fusta usat per a girar els budells en voler netejar-los per fer embotits. // Paper, fusta, etc. que en cabdellar una madeixa es queda al cor del cabdell.
<i>xerolita f.</i> Trosset de cansalada que se sofregeix i es posa després amb oli roent per a fer farinetes, patates amb brou i altres menjars (Benassal).	<i>xerolita f.</i> Trosset de cansalada que se sofregeix i es posa després juntament amb l'oli roent, per a fer farinetes, patates amb brou i altres menjars.

D'aquests exemples que hem escollit per il·lustrar aquest apartat, es pot veure com en alguns casos el DCVB reproduceix literalment o gairebé (p. ex. uniformitzant el registre lingüístic⁶) el text del PVB i localitza el mot o l'accepció a Benassal exclusivament (*bancalejar, cadena, mallada, purna, tròca, xerolita*). En altres casos en modifica la definició però pren l'exemple del PVB (*esburgar*,⁷ *gallofa, mataquirro, ramonejar, sòria*). En altres casos hi ha petites variants; p. ex. en el DCVB *cuixera* té la definició pràcticament idèntica a la del PVB però el localitza al Maestrat en general. En *borcatxa* la definició és idèntica (d'altra banda, difícilment podria ser diferent), però el DCVB inclou un exemple. A la inversa amb *esquitill*, on el DCVB no recull cap exemple (en aquests dos darrers casos el DCVB localitza exclusivament a Benassal). En *canyamelo*, la definició del DCVB és molt més succinta i adequada lexicogràficament i es localitza a Benassal, però no recull l'exemple del PVB.

2.2. Diatopismes amb material semblant en el DCVB i en el PVB

En una altra desena d'exemples el DCVB localitza el mot a una zona més ampla tot i essent un localisme de la zona, i la definició no és literalment la que apareix en el PVB. En diversos d'aquests casos, però, es cita Carles Salvador no a través de cap obra lexicogràfica sinó a través del recull de *Les festes de Benassal* (Salvador 1952). En donem cinc exemples:

⁶ *Estiguen > estiguin, sofregeix > sofregeix; ramonege > ramoneja.*

⁷ Amb una mínima modificació en l'exemple.

DCVB	PVB
<i>Gurrumbeu</i> Fer <i>gurrumbeus</i> o <i>Parlar amb gurrumbeu</i> : fer cudolets, parlar amb la veu fingida (Benassal, Cervera del Maestrat). El personatge parla amb <i>gurrumbeu</i> , que és la veu forçada i sonora, vibrant i gutural que usen les màixqueres, Salvador FB 8. ⁸	<i>gurrumbeu m.</i> Parlar en --. Parlar en falset amb veu desgarrada propi dels dies de Carnestoltes per evitar que siga coneguda la persona disfressada que parla. – Li vaig parlar en <i>gurrumbeu</i> i no me va conèixer.
<i>llambrenc adj.</i> Esvelt; de figura llarguera i àgil de moviments (Tortosa, Benassal, Morella).	<i>llambrenc -a adj.</i> S'aplica a la persona o animal que té poca panxa. – Un home <i>llambrenc</i> ; un gos, un cavall <i>llambrenc</i> .
<i>pitjola f.</i> Peu forcat, pota de bou, de porc, de cabra (Tortosa, Xerta, Maestrat, Lluçena); cast. <i>pezuña</i> . [Recull la pronúncia <i>piʃɔʎa</i> a Benassal, entre altres].	<i>pitxola f.</i> L'ungla del bacó i dels altres animals de peu partit.
<i>reganyada f.</i> Coca de pasta de pa amb oli, amb matafaluga per dins i sucre per damunt, prima i molt cuita al forn (Maestrat, Cast., Val.); cast. <i>torta</i> . Apareixen les pastes, entre les que no poden faltar... les <i>reganyades</i> de llavorettes, Salvador FB 70.	<i>reganyada f.</i> Llamina de pasta de pa amb oli i matafaluga per dins i amb sucre per damunt i cuita al forn.
<i>repixar v.</i> 2. Plovisquejar, caure pluja molt fina (Maestrat); cast. <i>lloviznar</i> . Un dia de cel baix, humit, en què <i>repixa</i> la boira, Salvador FB 20.	<i>repixa(r) v. impers.</i> Ploure una aigua finíssima. – Plou? No, <i>repixa</i> la boira.

2.3. Variants formals

En el DCVB hi ha diversos casos on la informació que trobem en el PVB no apareix recollida literalment en un article però s'aprofita com a variant formal per incloure-la en un article més ampli amb la indicació que és pròpia de Benassal (o de Benassal i altres llocs). Així *lledriguera f.* 'cau de conills' té presència en el DCVB s.v. *lloriguera* o *llodriguera* només en el llistat de pronúncies, on la forma amb *-e-* apareix com a pròpia de Benassal, Orpesa i Villar de Canes. Igualment en el DCVB s.v. *tegell* o *tigell m.* apareix en el llistat de pronúncies la forma en *-i-* com a pròpia de Benassal.

2.4. Materials no recollits en el DCVB

Finalment, hi ha un petit nombre de lemes que no han estat aprofitats en el DCVB. En un parell de casos *tamo*, *tronsar* (= cast. *tronchar?*) potser es tracta de descarts per haver estat interpretat com castellanisme. En canvi, podria haver-se inclòs en el DCVB el verb "*arrucar(-se)* v.pron. 'Enrabiar-se, enfadar-se, molestar-se manifestant l'enuig amb plors, gestos, etc.' És un *malcriat*; sempre està *arrucat*"; si bé en el DCVB es recull *arrucar* v.tr. 'renyar algú per alguna cosa malfeta, tractar-lo de ruc, recriminar-lo per la seva falta de seny' i *ruc*

⁸ Hem comprovat que el text de Salvador diu, efectivament, *gurrumbeu*, amb *-r-*.

9. Enrabiada capritxosa, amb plors, gestos i crits (Morella, Maestrat). *Agarrar un ruc*: prendre una enrabiada capritxosa; cast. *coger un berrinche* (mot també recollit en el PVB amb aquest sentit), no s'hi recull el verb reflexiu.

2.5. Localitzacions no recollides en el DCVB

Si bé hi ha mots que no ens han semblat molt marcats diatòpicament i, com a més generals de la llengua, ja no els hem inclòs en el nostre corpus de mots a tractar, n'hi havia algun que ens havia semblat digne de ser analitzat i que apareix en el DCVB amb localitzacions prou limitades però en absolut coincidents amb Benassal o el Maestrat. És el cas d'*atapit*, en l'expressió *geni atapit* (DCVB, s.v. *atapit* o *atapeit -ida*, 4. *Geni atapeit*: gènit fort, indomable, esquerp (Rupit)). La localització del DCVB és només a Rupit (Osona); els materials del PVB forneixen una localització molt més meridional ("*atapit -ida* adj. 'Dolent. Es diu del geni de les persones que sovint prenen enrabiades'. *Oi, quin geni més atapit que tens!*").

En una primera conclusió parcial, podem dir que, de la setantena de casos que hem estudiat, la quantitat de material recollida i aprofitada en el DCVB és molt gran, almenys per aquests lemes que hem cregut més marcats diatòpicament. El material no aprofitat és considerablement menor. Si el material arribà al DCVB en forma de cèdules de la calaixera redactades per Salvador o directament a través del PVB no ho podem saber ara mateix, però potser sembla més possible la primera opció tenint en compte que, si bé la miscel·lània Fabra és citada a la bibliografia, en cap article dels que hem treballat es cita el PVB.

3. APROFITAMENT AL DECAT

L'aprofitament de les dades del PVB en el DECat no sembla ser tan exhaustiva o sistemàtica com en el DCVB. De fet, el caràcter "complementari" i la intenció marcadament etimològica del DECat (cf. vol. 1, p. IX del prefaci "Aquest és un diccionari que complementa en molt els reculls lexicals anteriors [...] En definitiva, sempre serà l'etimologia l'objectiu final") fan que citi profusament els materials quan creu que contribueixen a l'explicació etimològica que proposa però que, en canvi, siguin passats de llarg quan considera que no hi contribueixen rellevantment; en aquest sentit és "complementari" en el sentit que no eximeix de la consulta dels materials dels seus antecessors.

En alguns articles del DECat es citen llargament i extensa els materials fornits per Salvador en el PVB i també en la seva obra literària. Vegem-ne alguns exemples.

S.v. *tegell* (8, 369) el DECat cita tot l'article *tigell* el PVB, amb la frase introductòria "Les descripcions locals ho aclareixen més". S.v. *ruc* (7, 507) cita gairebé íntegrament, amb alguna lleugera modificació, l'article del PVB afegint-hi materials d'E. Valor i J. Giner. S.v. *regany* (7, 201), el DECat diu literalment

“reganyada; certa coca de pasta, nom irònic que li posarien els gormands més exigents, també perquè amb les ‘llavorettes’ (CSalvador) us obligaven a esmolar les dentetes; altrament cosa de poc preu, que GaGirona anomenant-los *reganyats* equipara amb el ‘panoli’”. Aquí Coromines no al·ludeix al PVB sinó al fragment de *Les Festes de Benassal* (p. 70) citat pel DCVB (s.v. *reganyada*); i ho fa per l’al·lusió de Salvador a les llavors de matafaluga, que són un ingredient d’aquest dolç (PVB ‘Llaminadura de pasta de pa amb oli i matafaluga per dins i amb sucre per damunt i cuita al forn’) i a les quals Coromines atribueix el nom del pastís perquè fa “reganyar les dents”.

En canvi, hi ha alguns casos on creiem que els materials de Salvador (o de Salvador a través del DCVB) haurien contribuït a perfilar l’article, però que no hi ha estat aprofitats. Així, per exemple, s.v. *vedar* (9, 61) es menciona *vedat* ‘laringe’ com a propi del “dos costats del Baix Ebre” i es cita Moreira (*Folkl. Tort.*) i Vergés Paulí (*Espurnes*). Els dos, doncs, de Tortosa, que haurien estat ben completats pel PVB “*vedat m.* Vel del paladar. Tusc perquè el mos m’ha pegat al vedat” de l’altre “costat del Baix Ebre”.

L’article del PVB “*sóra* adj. Es diu de l’ovella de llana roja fosca”, no citat pel DECat s.v. *sor* (8, 77-78), on es dona només documentació antiga i toponímica, hauria fet veure com el mot encara era viu encara que sigui en l’única combinatòria possible en què el presenta el DCVB: *Cabra sora*: la cabra de color vermellenc (Gandesa, Maestrat, Morella), article on no cita el PVB però sí que es recull una pronúncia de Benassal.

En un cas, el nom de Salvador no hi és mencionat per inadvertència: s.v. *burxar* (2, 349) s’indica que “*burganyer* ‘forqueta de dues pues per atiar el foc’, a Benassal (*Misc. Fabra*, 245) (i alguna variant occitana *burgà* que hem vist) és clar que resulta d’un encreuament amb *furgar* i la seva família”). La cita bibliogràfica i la localització a Benassal ja són prou perquè el lector familiaritzat identifiqui els materials del PVB.

També trobem el cas de *gobanella* que, recordem, no era un lema en el PVB però apareixia en la definició d’un mot. Coromines (s.v. *govanella*, 4, 593) cita Garcia Grona i “AlcM en cita un testimoni en el mestre de Benassal, Carles Salvador” però sense indicar exactament quin testimoni. Efectivament, en el DCVB no es cita el PVB ja que aquest mot no encapçala cap article, sinó un passatge de les *Festes de Benassal*, text que altres vegades el DECat cita directament.

En les pàgines finals del DECat trobem també alguna forma que recull el PVB tractada molt ràpidament (9, 617): “*Xusca*, sembla resultar d’un encreuament de *xisca* (SISCA) amb *fullasca* (FULLA)”. Aquí la cita al PVB no hauria contribuït en gran cosa, com no sigui confirmar la localització del mot, que, altrament, ja està adequadament localitzat en el DCVB (“Maestrat, Morella” i “valencià septentrional” en l’apartat de pronúncia). El mateix passa amb *xerolita*, tractat ben expeditivament en el DECat (9, 512): “*Xerolita*, mena de llardó < *xirolita*, pertany als grups expressius estudiats a CHICHARRÓN

(DCEC / DCECH), i CHIRRIAR, a base de *txir*- imitatiu del carrisqueig de l'oli de fregir a la paella". Ja que el mot en el DCVB apareix com a exclusivament localitzat a Benassal, potser hauria estat convenient mencionar-ho; d'altra banda, el DCVB ni el DECat no registren *xiolita*.⁹

Finalment, hi ha materials del PVB que, si no hi ha error per la nostra part, no hem sabut localitzar en el DECat; així *llambrenc*, *monjàvena* (potser per omissió involuntària; apareix el mot *mutxàvina* que remet a *monjàvena*, però aquest article no hi és). *Mallada* no apareix en les accepcions que recollia el PVB, etc.

4. CONCLUSIONS

El recull de lèxic dialectal de Carles Salvador *Petit vocabulari de Benassal* i les seves aportacions personals en forma de cèdules sobre Benassal per al DCVB tenen un valor ben apreciable que ha fet que hagin estat profusament acollides en el DCVB. També, encara que en menor mesura, en el DECat que ho fa quan les considera rellevants de cara a l'explicació etimològica. També la seva obra literària i etnogràfica (*Les festes de Benassal*) apareix sovint mencionada en les dues grans obres de referència (DCVB i DECat). La figura de Salvador i la seva obra, potser encara poc coneguda, mereixen ser posades en relleu i valorades. Pere-Enric Barreda feu una gran tasca en aquest sentit, tasca que, esperem, tindrà continuïtat.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. i MOLL, F. de B. (1952-1968), *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll. [Consulta: 9 maig 2014]. Disponible a: <<http://dcvb.iecat.net/>>. [=DCVB]
- BARREDA I EDO (ed.) = Salvador (1943).
- BARREDA I EDO (ed.) = Salvador (2004).
- BARREDA I EDO, P. E. (2012), *Carles Salvador, una vida en imatges*, Benassal, Fundació Carles Salvador.
- BARREDA I EDO, P. E. (2013), *Carles Salvador, mestre de Benassal (1916-1934). I. Antologia de textos*, Benassal, Fundació Carles Salvador.
- BUJ ALFARA, À. (2009), *Notes lexicogràfiques sobre el Petit vocabulari de Benassal de Carles Salvador i Gimeno*, Benassal, Fundació Carles Salvador.
- COLON, G. i SOBERANAS, A.-J. (1986), *Panorama de la lexicografia catalana. De les glosses medievals a Pompeu Fabra*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

---

⁹ Hi ha algun altre cas que és tractat ràpidament, sense que arribi a tenir un article dedicat. Al vol. 4, p. 49, hi trobem "*Gurbeu, gurbeus, i gurrumbeu, garrumbeu*, deformacions extreptes de CORB (CURVUS), si bé en la terminació deu haver influït el prov. *courbeu* = (CORVUS)". Sense localització ni més explicació.

- COROMINES, J. (1980-2001), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial. [=DECat]
- SALVADOR, C. (1943), "Petit Vocabulari de Benassal (Maestrat)", en *Miscel·lània Fabra. Recull de treballs de lingüística catalana i romànica dedicats a Pompeu Fabra pels seus amics i deixebles amb motiu del 75è aniversari de la seva naixença*, Buenos Aires, Coni, 242-263. [Reimpresió: Barcelona, IEC, 1998]. [Reedició: a cura de Pere-Enric Barreda i Edo, Benassal, 2005].
- SALVADOR, C. (1952), *Les festes de Benassal*, Barcelona, Barcino (Biblioteca folklòrica Barcino; 3).
- SALVADOR, C. (2004), *Cant i encant de Benassal. Estampes vilatanes*, Benassal, Fundació Carles Salvador. Edició i comentari de Pere-Enric Barreda i Edo.
- SIMBOR, V. (1983), *Carles Salvador i Gimeno: una obra decisiva*, València, Diputació.